Çağatay GENÇTÜRK*

**ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ**

(ETA JOURNAL)

**INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION AND
HISTORY RESEARCH**

Yıl: 1, Sayı: 1, Aralık 2019, s. 20-28.

**BİZANS İMPARATORU IOANNES KOMNENOS(1118-1143)VE MANUEL
KOMNENOS'UN (1143-1180) KİLİKYA
VE SURİYE SEFERLERİ**

ÖZET

Birinci Haçlı Seferi sırasında İmparator I. Aleksios Komnenos ile Haçlı liderleri öncesinde Bizans'ın egemenliğinde olan yerlerin ele geçirilmesi durumunda iade edilmesi üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Ancak bu kapsamda Bizans'a teslim edilmesi gereken Antakya'da I. Bohemund (ö.1111) bir Haçlı teşekkülü kurunca ilişkiler düşmanca bir hal almıştır. Bizans'ın Aleksios Komnenos ile yeniden başlayan kudretlenme devri Ioannes Komnenos zamanında iyice kendini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde Balkanlardaki sorunlar çözülmüş ve Selçuklulara karşı yapılan mücadeleler artmıştır. Öte yandan 1137-1138 yılında Ioannes Komnenos, babası zamanında yapılan anlaşma gereği Antakya'yı Bizans İmparatorluğu'na katmak için sefer düzenlemiştir. Bu sefer sırasında Kilikya'ya hakim olmuş burada hüküm süren Baron I .Leon'u esir alarak İstanbul'a götürmüştür. Ancak seferin Suriye'ye uzattığında Haçlıların hilekârlıkları nedeniyle bir başarı elde edememiştir.

1143 yılında ikinci kez sefer düzenlemeye hazırlandığı sıralarda vefat etmiştir. Bundan sonra imparator olan Manuel 1159 yılındaki seferiyle Kilikya Ermeni Baronluğu, Antakya Prinkepsliği ve Kudüs Haçlı Krallığı'nı kendine bağlamayı başarmıştır. Onun bu çabası bölgede Bizans otoritesini arttırdığı gibi Halep Atabeyi olan Nureddin Mahmud'un(ö.1174) Antakya'ya kesin bir saldırı düzenlemesini de engellemiştir. Bu sayede Antakya Prinkepsliği'nin siyasi hayatı uzamıştır.

Anahtar Kelimeler: Ioannes Komnenos, Manuel Komnenos, Haçlılar, Kilikya, Suriye.

* Doktora Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaçağ Anabilim Dalı, gencturkcagatay615@gmail.com.

THE CILICIA AND SYRIA WARS OF BYZANTINE EMPEROR IOANNIS KOMNINI (1118-1143) AND MANUIL KOMNINI (1143-1180)

ABSTRACT

During the first crusade, Aleksios Komnini I and the leaders of the crusaders have agreed on to return the lands of Byzantium in case of capture. However, the relations have become hostile after Bohemund I(d.1111) has established a crusade power in Antioch which required to return Byzantium. Resurgence time of Byzantium that started with Aleksios Komnini became evident in the time of Ioannis Komnini. In this period the problems in Balkans has been solved and the struggle of the Seljuks increased. On the other hand Ioannes Komnini, attacked to include Antioch, according to the agreement that has been in his father's time. While this war, he has dominated Cilicia and captured Baron I. Leon who has ruled this territory and took him to Constantinople. Nevertheless when he widen the war to Syria, he could not acquire any success because of the cheats of crusades.

In 1143, he passed away when he was preparing a second attack. Manuel who has been emperor after his death, managed to conquer Armenian Baroness of Cilicia, Antioch Principality and Kingdom of Jerusalem in 1159. His efforts not only increased the Byzantine authority in the region but also prevented Nureddin Mahmud(d.1174) to attack on Antioch that was inevitable. In this way, the political life of Antioch Principality has been prolonged.

Keywords: Ioannis Komnini, Manuil Komnini, Crusaders, Cilicia, Syria.

GİRİŞ

Birinci Haçlı Seferi sırasında İstanbul'da İmparator I. Aleksios Komnenos (ö. 1118) ile Haçlı liderleri arasında yapılan anlaşma gereği daha öncesinde Bizans'a bağlı yerler İmparatorluk kuvvetlerine teslim edilmesi üzerine uzlaşmaya varılmıştı. Bu kapsamda Antakya'nın Bizans'a bırakılması gerekmektedir.¹ Ancak Bohemund Antakya'yı alarak burada kendine ait bir Haçlı teşekkülünün temellerini atmıştı (3 Haziran 1098).² Bunun sonucunda Bizans ile Haçlılar arasında yıllarca sürecekt büyük bir gerilim başlamıştı. Bu gerilim Avrupa'dan destek bulmak için Antakya'dan ayrılan Bohemund'un 1107 yılında Bizans topraklarına saldırmasıyla tırmandı. Neticede yapılan savaşı kazanan Aleksios Komnenos 1108 Devol Antlaşması sayesinde Antakya'nın Bizans'a ait olduğunu Bohemund'a kabul ettirmeyi başarmıştı.³ Ancak bu başarı kağıt üstünde kalmaktan öteye gidemedi. Bizans, Balkanlarda Peçenek,⁴ Kıpçak⁵ ve Macar⁶, Anadolu'da Türkiye Selçuklu tehditlerinden dolayı uzunca bir

¹ Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, (çev. Fikret Işıltan), Ankara, T.T.K., 2015, s. 336-337.

² **Gesta Frongorum et Aliorum Hierosolymitanorum**, (çev. Ergin Ayan), **Anonim Haçlı Tarihi**, İstanbul, Selenge Yayınları, 2013, s. 102-106; Anna Komnena, **Alexiad**, (çev. Bilge Umar), İstanbul, İnkilâp Kitabevi, 1996, s. 332; Fulcherius Carnotensis, **Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi**, (çev. İlcan Bihter Barlas), İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009, s. 82-83; Gregory Abû'l-Farac, **Abû'l-Farac Tarihi**, II, (çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara, T.T.K., 1987, 339; el-Azimî, **Tarih**, (yay. Ali Sevim), **Azîmî Tarihi Selçuklular Dönemiyle ilgili Bölümler(h.430-538=1038/1039-1143/1144)**, Ankara, T.T.K., 2006, s. 37; 45; Kemâlüddîn İbnü'l-Adîm, **Zübdetü'l-Haleb Min Târîhi Haleb'de Selçuklar**, (yay. haz. Ali Sevim), Ankara, T.T.K., 2014, s. 90-91.

³ Anna Komnena, **a.g.e.**, s. 371-373,385-388,393-417; Carnotensis, **a.g.e.**, s. 173,174.

⁴ Peçenekler hakkında kapsamlı bilgi için bkz. Akdes Nimet Kurat, **Peçenek Tarihi**, İstanbul, Devlet Basımevi, 1937, s. 161-237; Mualla Uydu Yücel, "Peçenekler", **Doğu Avrupa Türk Tarihi**, (ed. Osman Karatay-Serkan Acar), İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2016, s. 449-527; Bizans-Peçenek münasebetleri için bkz. Aydın Usta, **Sorularla Bizans İmparatorluğu**, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2016, s. 170-172;

süre bölgeye müdahil olamamıştı. Aleksios Komnenos'un ölümünden sonra İmparator olan Ioannes Komnenos 1137 yılında Balkanlardaki sorunları çözerek babasının 1108'de yaptığı anlaşma gereği Bizans'a ait olduğu yazıya dökülen Antakya'ya karşı bir sefere çıkmaya karar verdi.

1. İmparator Ioannes Komnenos'un Kilikya ve Suriye'ye Seferi (1137-1138)

İmparator Ioannes Komnenos Balkanlarda istikrarı sağladıktan sonra yönünü doğuya çevirdi. Asıl hedefi Antakya'yı tekrar Bizans egemenliği altına almaktı. Ancak öncesinde Kilikya Ermeni Baronluğu'nun giderek bağımsız hareket etmesi ve bölgede bir tehdit haline gelmesi nedeniyle Tarsus, Adana ve Misis'i ele geçirdi. Seferine devam ederek Antakya önlerine geldi. Neticede güçlü Bizans kuvvetlerine dayanamayacağını anlayan Prinkeps Raymond de Poitiers(ö. 1149) imparatorla anlaşmak zorunda kaldı. Yapılan anlaşmaya göre Antakya, Bizans'a bırakılacak buna karşın imparator bizzat ele geçirmeyi taahhüt ettiği Halep, Hama, Hims ve Şeyzer'i Raymond'a verecekti.⁷

Bunun üzerine Antakya'dan ayrılan Bizans imparatoru, ertesi yıl büyük bir törenle şehre girdi. Daha önce varılan anlaşma gereği Suriye'de gerçekleştirilecek seferin gizliliği adına tüm Müslüman tüccarlar hapsedildi. Neticede Antakya Prinkepsi Raymond, Urfa Kontu II. Joscelin (ö. 1159) ve Templier Şövalyeleri'nin⁸ desteklediği Bizans ordusu harekete geçerek Müslüman topraklarına girdi. Bizans-Haçlı ordusu karşısında fazla direniş gösteremeyen Bizaa, Kefertab, Balat ve Maarratü'l-numan teslim olmak zorunda kaldı. Ele geçirdiği şehirlerle daha da cesaretlenen müttefik ordusu Halep'i kuşatmak için yürüyüşe geçti. Bu sırada Hims'i kuşatmakta olan Musul'dan Halep'e kadar geniş bir alana hükmeden İmadeddin Zengî süratle 500 süvari ile Emîr Savar'ı Halep'e gönderdi. Emîr ve yanındaki süvarilerin müttefik ordusundan önce şehre gelerek savunma önlemleri alması üzerine Bizans-Haçlı ordusu şehri ele geçiremedi. Daha sonra Şeyzer'e ilerleyen müttefik ordusu burayı kuşattı. Bizans mancınıklarının attığı 20-25 ratl⁹ ağırlığındaki taşlara dayanamayan Şeyzer'in dış surlarında gedik açıldı. Şehri ele geçiren Ioannes iç kaleyi de zapt etmek için canla başla savaşırken, Urfa Kontu ve Antakya Prinkepsi çadırlarında kumar oynuyordu. Bu olaya çok sinirlenen Bizans İmparatoru yinede kuşatmayı sürdürmeye devam etti.¹⁰

⁵ Kıpçaklar(Kumanlar) hakkında detaylı bilgi için bkz. Mualla Uydu Yücel, "Kumanlar (Kıpçaklar)", **Doğu Avrupa Türk Tarihi**, (ed. Osman Karatay-Serkan Acar), İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2016, s. 541-575

⁶ Macarlar hakkında kapsamlı bilgi için bkz. Osman Karatay, "Macarlar", **Doğu Avrupa Türk Tarihi**, (ed. Osman Karatay-Serkan Acar), İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2016, s. 409-448.

⁷ İbn Kalânîsî, **Şam Tarihine Zeyl -I. Ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-**, (çev. Onur Özatağ), İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları 2015, s. 136; Niketas Khoniates, **Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)**, (çev. Fikret Işıltan), Ankara, T.T.K., 1995, s. 17; William Barron Stevenson, **The Crusaders In The East**, Beyrut, Slim Press, 1968, s. 138-139, Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi, II**, (çev. Fikret Işıltan), Ankara, T.T.K., 2008, 174-175; Ostrogorsky, **a.g.e.**, s. 350; John Julius Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, (Çev. Hamide Koyukan), İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2013, s. 91-92.

⁸ Kudüs Kralı II. Baudouin zamanında Champagne şövalyelerinden Hugues de Payens ve arkadaşları tarafından kurulan tarikatıdır. Kuruluşu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ebru Altan, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", **Belleten**, LXVI/ 245 (2002), 90-92.

⁹ Üsâme İbn Munkız, **Kitâtü'l-İtibâr**, (çev. Selahattin Hacıoğlu), **İbn Munkız Haçlılara Karşı**, İstanbul, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2006, s. 183; Ortaçağ Şeyzer'inde 1ratl= 2.137 kg eşitti. bkz. Walter Hinz, "İslâm'da Ölçü Sistemleri", (çev. Acar Sevim), **Türklük Araştırmaları Dergisi**, say. 5, (1990), s. 38.

¹⁰ İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil fi-t-târîh**, X, (çev. Abdülkerim Özeydin), İstanbul, Bahar Yayınları 1987, 59; Norwich, **a.g.e.**, III, 92-93; Aydın Usta, **Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri**, İstanbul, Yeditepe

O sırada şehrin Hâkimi Ebû'l Asâkir Sultan b. Ali, Bizans-Haçlı ordusuna daha fazla dayanacağını düşünerek Musul Atabeyi İmadeddin Zengî'den yardım istedi. Bunun üzerine harekete geçen Zengî ordusu Hısn-ı Keyfa Emîri Davud'un oğlu Fahreddin Kara Arslan (ö.1167) ile Dımaşk'tan gönderilen bir miktar askerle desteklendikten sonra Şeyzer'in yakınlarında beklemeye geçti. Bunun nedeni tüm takviyelere rağmen Müslüman ordusunun güçlü Bizans-Haçlı kuvvetleri karşısında yetersiz kalmasıydı. Neticede İmadeddin Zengî farklı stratejiler izlemeye başladı. Öncelikle müttefik ordusu Türk süvarileri tarafından devamlı taciz altında tutuldu ve lojistikleri kesildi. Ayrıca Zengî Urfa Kontu II. Joscelin'e, Antakya Prinkepsi Raymond'a ve Bizans İmparatoru Ioannes'e ayrı ayrı kaleme aldığı mektuplarıyla müttefikler arasında huzurluk çıkarmaya çalıştı. Bu mektuplarından birinde Bizans imparatoruna ithafen *"Benden korkup dağlara sığındınız. Aşağıya düzlüğe inin de savaşalım. Eğer ben sizi mağlup edersem Müslümanları sizin elinizden kurtarmış olurum. Eğer siz zafer kazanırsanız o takdirde rahat eder, Şeyzer ve diğer yerleri ele geçirirsiniz"* diyerek savaşa davet ediyordu. Bizans-Haçlı ordusuyla mücadele edecek kuvvete sahip olmayan Zengî bu sözleriyle müttefik ordugâhında korku salmayı amaçlamıştı ki öyle de oldu. Gelen mektup üzerine Haçlılar Zengî'ye saldırılmasını istemişlerdi. Fakat Bizans İmparatoru *"Siz onun sadece gördüğünüz kadar mı askeri olduğu zannediyorsunuz"* diyerek bir mücadeleden çekindiğini göstermişti.¹¹

Zengî Bizans İmparatoruna gönderdiği başka bir elçi aracılığıyla *"Eğer benimle savaşa girersen Haçlılar bu savaştan kaçacaklardır"* diyerek onun aklını karıştırmaya başlamıştı. Aynı zamanda Haçlı liderlerine de haber gönderip *"Eğer İmparator Suriye'de tek bir kaleyi dahi ele geçirecek olursa sizin bütün beldelerinize hâkim olacaktır"* diyordu.¹²

Öte yandan Zengî, Kadı Kemâleddin Ebû'l-Fazl Muhammed b. Abdullah'ı Irak Selçuklu Sultanı Mesud'a (ö. 1152) elçi olarak göndererek asker istemişti. Kadı Bağdat'a giderek durumu arz etmiş ve Halep'in düşmesi halinde büyük bir ordunun Irak'a kadar ilerleyeceğini bildirmişti. Ancak sultan bu anlatılanları pek önemsememesi ve hiçbir yardım sözü vermemesi üzerine kadı, onun dikkatini çekebilmek için Saray Cami'nde olay çıkartmıştı. Ayaklanan halk hep bir ağızdan *"Yazık İslâm'ın başına gelenlere! Yazık Muhammed'in dinine!"* diye bağırmaya başlamış, sultanın camisine yürümüşü. Bu sırada bu camidekilerde aynı tepkileri vermişlerdi. Burada iki cemaat birleşerek sultanın sarayın yürümeye karar vermişti. Sarayı tamamen feryat figan haldeki halk tarafından kuşatılan sultan, kadıya ahaliyi dağıtması karşılığında bir orduyu Musul'a yollayacağını bildirmek zorunda kalmıştı. Bunun üzerine kadı da halkı dağıtarak ertesi gün sultanın huzuruna çıkmıştı. Sultan da verdiği sözü tutarak ona hatırı sayılır miktarda asker ve mühimmat vermişti.

Yazdığı mektuplar ve izlediği siyaset sayesinde Bizans-Haçlı ittifakını birbirine düşürmeyi başaran Zengî'nin Irak Selçuklu Sultanı Mesud ile de görüşmesi Haçlı karargâhında büyük bir korkuya sebebiyet vermişti. Neticede tüm bu gelişmeler üzerine İmparator Ioannes kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı. Musul kuvvetlerinin takibinden çekindiği için tüm ağırlıklarını bırakarak süratle geri çekilmeye başladı. Bu ricatı fark eden Zengî karşı saldırıya geçerek ana ordudan ayrı düşmüş tüm Bizans-Haçlı askerlerini öldürdü ve geride bırakılan tüm

Yayınları, 2016, (Haçlı Seferleri), s. 151; Aydın Usta, **Haçlı Hikayeleri**, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2017, (Hikayeler) s. 57.

¹¹ İbn Kalânisî, **a.g.e.**, s. 141; İbnü'l-Esîr, **a.g.e.**, XI, 60; Usta, **Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri**, s. 151.

¹² İbnü'l-Esîr, **a.g.e.**, XI, 60; Çağatay Gençtürk, **Zengîlerin Halep Hâkimiyeti**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2018, s. 60.

ağırlıkları ele geçirdi. Bizans-Haçlı ordusu önemli kayıplar verdikten sonra zorlukla Antakya'ya varabildi. Bu tehlikeden kurtulan Zengî derhal Bağdat'a elçi gönderdi. Aldığı ordu ve destekle şehirden çıkmak üzere olan kadı, Bizans imparatorunun Suriye'den gittiğini ve orduyu dağıtmasını bildiren bir mektup aldı. Bunun üzerine büyük hediyelerle sultanın gönlünü alan kadı orduyu dağıtmayı başardı.¹³

İmâdeddin Zengî'nin Irak Selçuklu sultanından istediği yardım aslında bir yedek planı. O, Bizans-Haçlı kuvvetlerine karşında başarısız olması halinde önemli bir birliği hazırda tutmak istiyordu. Ancak gerek askerî dehası gerek iyi bir siyasetçi olması büyük bir savaşa girmeden Bizans-Haçlı ittifakına son vermesini sağlayınca tamamen Irak Selçuklu sultanına bağlı bir ordunun kendi bölgesi için bir tehdit olacağını düşünerek bu orduyu Bağdat'tan çıkmadan dağıtmayı başardı.

Öte yandan Antakya'ya gelen Bizans İmparatoru ve Haçlı liderleri arasında yeni bir gerginlik ortaya çıktı. Ioannes yapılan anlaşma gereği şehrin iç kalesinin kendisine teslim edilmesini istedi. Ancak Urfa Kontu II. Joscelin bu olayı Antakya halkına imparatorun tüm Latinleri şehirden uzaklaştırmak istediği şeklinde aktarmıştı. Bunun üzerine derhal bir ayaklanma başlamıştı. II. Joscelin, imparatora şehirde kendisine karşı bir isyanın başladığını bildirdiğinde yanında sadece muhafız kuvvetleri bulunan Ioannes korkarak Antakya'dan ayrıldı. Onun ayrılmasıyla Haçlılar Zengî ile tekrar baş başa kaldılar.¹⁴

Bizans imparatorunun bölgeden ayrılmasından sonra Zengî Buzaa, Kefertab ve Esarib'i Haçlılardan geri aldı(1138). Böylece İmparatorun büyük umutlarla başlattığı seferde ele geçirilen birkaç yerde kısa süre içinde tekrar Musul Atabeyliği'ne bağlanmış oldu. Bunun üzerine Haçlıların tavırları ve Suriye'deki başarısız ilk seferi nedeniyle bölgeye ikinci bir sefer düzenleyen Ioannes Komnenos 8 Nisan 1143 yılında Kilikya'da vefat etti.¹⁵

2. İmparator Manuel Komnenos'un Kilikya ve Suriye'ye Seferi (1158-1159)

Manuel Komnenos, babası Ioannes'in yanında Suriye seferlerine katılmıştı. Ancak babasının 1143 yılındaki ölümü nedeniyle tahtı sorunsuz bir şekilde ele geçirmek için süratle İstanbul'a dönmüş ve Bizans imparatoru ilan edilmişti. Sonrasında babasının başlattığı Suriye seferlerine devam etmek istese de Sicilya Normanları, Macarlar, Sırplar ve Türkiye Selçuklularıyla giriştiği mücadeleler nedeniyle buna fırsat bulamamıştı.

Bizans'ın çeşitli sorunlarla uğraştığı sıralarda Ioannes Komnenos'un 1137 seferi sırasında İstanbul'a götürülen Kilikya Ermeni Baronu I. Leon'un oğlu II. Thoros¹⁶ kaçarak babasının mirasını ele geçirmeye başlamıştı. Bununla da yetinmeyen yeni baron Antakya Prinkepsi Renaud de Chatillon (ö.1187) ile birleşerek imparatorluğun Kilikya arazisine saldırmışlardı. Neticede Bizans'a bağlı Çukurova, Ermeniler ve Haçlılar arasında paylaştırılmıştı. Ayrıca bir Ermeni-Haçlı ordusu 1156 yılında Bizans'ın önemli bir merkezi olan Kıbrıs'ı yağmalamıştı. Adada büyük katliamlar yapılmış ve Komnenos hanedanlığına bağlı birçok soylu kişi de esir

¹³ İbnü'l-Esîr, **a.g.e.**, XI, 61.

¹⁴ Norwich, **a.g.e.**, III, 94; Timothy E. Gregory, **Bizans Tarihi**, çev. Esra Ermert, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2016, s. 303; Usta, **Haçlı Seferleri**, s. 152.

¹⁵ Khoniates, **a.g.e.**, s. 30; Ioannes Kinnamos, **Historia (1118-1176)**, (yay. haz. Işın Demirkent), Ankara, T.T.K. 2001, s. 24; Ostrogorsky, **a.g.e.**, s. 351; Norwich, **a.g.e.**, III, 96; Gregory, **a.g.e.**, s. 304.

¹⁶ Kilikya Ermeni Baronluğu için önemli bir lider olan Thoros, uzun boylu olmakla beraber güçlü bir zekaya da sahipti. Ayrıca dini konularda da çok bilgili bir liderdi. bkz. Vahram, **Vahram's Chronicle of The Armenian Kingdom in Cilicia, During The Time of Crusades**, (Trans. Charles Fried Neumann), London, J.L. COX, 1831, s. 39-40.

edilmişti.¹⁷ Buna rağmen Manuel, Macarlar ve Sicilya Normanlarıyla mücadele ettiğinden olaylara müdahale edememişti. Ancak Haçlılar arasında da tam bir birliktelik yoktu. Antakya prinkepsi ile arasında sorunlar olan Kudüs Kralı III. Baudouin'in İstanbul'a yolladığı elçiler imparatorluk başkentine ulaşmıştı(1157). Manuel elçileri iyi bir şekilde karşılamış ve tüm isteklerini dinlemiştir. Elçiler krallarının evlilik yoluyla bir ittifak teklifi istediğini iletince Manuel, Antakya Prinkepsliği'ne karşı destek talebini iletmişti. III. Baudouin de Halep Zengîlerine karşı Bizans'tan yardım istemekteydi. İki tarafın şartlarda anlaşması üzerine Manuel, 1158 yılında büyük bir çeyiz alayı ile birlikte yeğeni Theodora'yı Kudüs'e göndermişti.

Manuel, Antakya-Kilikya ittifakını yok etmek için ilk adımını Kudüs Krallığı ile yaptığı anlaşmayla atmıştı. Daha sonra Sicilya Normanlarıyla 1158 yılında barış anlaşması imzalayarak batı cephesini sükûnete kavuşturmuştu. Nihayetinde doğuda yeni bir cephe açma fırsatı yakalamıştı.

Bizans ordusu 1159 yılında hiç kimsenin beklemediği bir anda Çukurova'da belirerek kısa sürede Kilikya Ermeni Baronluğu'na bağlı tüm bölgeleri ele geçirmişti. Thoros ise dağlara kaçmak suretiyle canını zor kurtarmıştı. Bu haberler Antakya'da duyulduğunda Renaud de Chatillon büyük bir korkuya kapılarak Bizans ordugâhına gelerek affedilmesi için yalvarmak zorunda kalmıştı.¹⁸ Bizans tarihçisi Ioannes Kinnamos bu sahneyi "*Renaud başındaki örtüyü çıkardı, kollarını dirseklerine kadar açtı ve yalın ayak yürüyerek birçok keşiş ile birlikte imparatorun huzura çıktı. Boğazına ip dolamıştı ve sol elinde bir kılıç vardı. Keşişlerin yalvarmasına dayanamayan imparator prinkepsi yanına çağırdı. İmparator, yalın ayak başı kabak bir şekilde yalvaran Renaud'u affetti.*" şeklinde anlatmaktadır. Manuel prinkepsi başışladıktan sonra Antakya'ya yönelmişti. Bu gelişme Ermeni Baronu Thoros'u da umutlandırmıştı. Nitekim bir süre sonra baronu da affeden Manuel, Kudüs Kralı III. Baudouin'in de yanına gelerek itaat etmesiyle tüm bölgeyi hâkimiyeti altına almıştı.

İmparatorun Kilikya Ermenileri ve Antakya-Kudüs Haçlılarını tek bayrak altında topladığı sıralarda Musul Atabeyi İmadeddin Zengî'nin ölümünden sonra atabeyliğin Halep kolunu kurarak kısa sürede tüm Suriye'ye hükmeder duruma gelen Nureddin Mahmud ağır bir rahatsızlık geçiriyordu. Hastalığın etkisi o denli şiddetliydi ki tüm mirasını kardeşi Musul Atabeği Mevdu'de bıraktığını açıklamıştı. Ancak Halep'ten giden elçilerin Musul'a vardığı sıralarda Nureddin, hastalığı yenmeyi başararak iyileşmeye başlamıştı.¹⁹

Onun iyileşmesi Halep Zengîlerinde olumlu karşılanmasına karşın tüm Haçlıları ve Kilikya Ermenilerini itaat altına alan Manuel büyük bir tehlike olarak durmaktaydı. Ayrıca Nureddin hastalığından yeni yeni kurtuluyordu. Bu nedenle büyük bir Bizans-Haçlı ordusuna karşı savaş alanında zor günler yaşayacağını biliyordu. Dolayısıyla da farklı bir yol izleme

¹⁷ Kinnamos, a.g.e., s.130,131; Ergin Ayan, **Willermus Tyrensis' Historia Rerum in Patribus Tranmarinis Gestarum (Denizasırlı Bölgelere Yapılan Seferlerin Tarihi) Adlı Eserinin XVI. XVII. Ve XVIII. Kitaplarının Çevirisi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), 1994, s.148-150; Abû'l-Farac, a.g.e., II, s.396; Urfalı Mateos, **Urfalı Mateos Vekayi-namesi, (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)**, (çev. Hrant D. Andreasyan), Ankara, T.T.K., 2000, s.322-323; Başkumandan Simbat, **Başkumandan Simbat Vekayinamesi (951-1334)**, (çev. Hrant D. Andreasyan), TTK Kütüphanesi (Basılmamış Tercüme), s.57; Runciman, a.g.e., II, s.290,291; Işın Demirkent, **Haçlı Seferleri**, İstanbul, Dünya Yayıncılık, 1997, s.119,120; Mehmet Ersan, **Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler**, Ankara, T.T.K., 2007, s.136,137.

¹⁸ Kinnamos, a.g.e., s.134.

¹⁹ İbn Kalânisi, a.g.e., s.208-210; İbnü'l-Esîr, a.g.e., XI, s.209.

gereği duydu. Sonuçta kendisi Bizans İmparatorluğu'nun düşmanı değildi ve Manuel ile herhangi bir problemi bulunmuyordu. Diğer taraftan her ihtimale karşı kendisine bağlı bütün emîrleri cihada davet eden Nureddin, sorunu dostane bir şekilde çözmek için bir elçilik heyetini Manuel'e göndermişti. Halep'e, bağlı bölgelerden gelen birlikler toplanırken sorunun barışçıl yollarla çözülmesi adına önemli adımlar atılıyordu. İmparator da başkentinden çok uzak bir bölgede fazla kalmak istemiyordu. Ayrıca babasının giriştiği seferler sırasında Haçlıların yaptıklarını da unutmamıştı. Tüm bu nedenlerle Halep'ten gelen elçileri gayet iyi bir şekilde karşıladı. Karşılıklı elçilerin gidip gelmesi sonucu Bizans İmparatorluğu ve Halep Zengileri arasında dostane ilişkiler kuruldu. Nureddin Mahmud'un elinde tuttuğu tüm Haçlı esirlerini serbest bırakmasıyla ilişkiler daha da kuvvetlendi.²⁰ Neticede sorunu barışçıl yollarla çözen iki devlet Türkiye Selçuklularına karşı ortak hareket etme konusunda anlaşarak müttefik konumuna geldi. Neticede Suriye için büyük bir tehlike olan Bizans İmparatoru Manuel, Halep Zengileri ile hiçbir savaşa girmeden geri döndü.²¹ Nureddin Mahmud ise Manuel Komnenos'un tekrar bölgeye sefer düzenlememesi adına Antakya Prinkepsliği'ne kesin bir saldırı düzenlemekten çekindi. Bunu 1164 yılında tüm Bizans-Haçlı-Ermeni ittifakını Harim'de mağlup ettikten sonra esir alınan Antakya Prinkepsi III.Bohemund ve Bizans Valisi Kolomon serbest bırakarak açıkça gösterdi.

SONUÇ

Bizans İmparatorluğu ve Haçlılar arasında I. Haçlı Seferi sırasında başlayan gerilim Ioannes Komnenos'un 1137 yılındaki seferine sebebiyet vermiştir. 1143 yılında bir sefer daha yapmaya hazırlanan İmparator Ioannes ani bir şekilde ölünce Bizans-Haçlı münasebetleri farklı bir boyut kazanmıştır. İstanbul'dan kaçan Kilikya Ermeni Baronu II. Thoros ve Antakya Prinkepsi Renaud birleşerek Bizans'a ait Çukurova ve Kıbrıs'a saldırınca Manuel bölgeye müdahil olmak zorunda kalmıştır.

Neticede 1159 yılında Kilikya Ermenileri, Antakya Prinkepsliği'ni ve Kudüs Haçlı Krallığı'nı tamamen kendine bağlamayı başarmıştır. Ayrıca Halep Atabeyi Nureddin Mahmud ile bir ittifak kurarak bölgedeki sükûneti sağlamış ve Türkiye Selçuklularına karşı bir dost kazanmıştır. Manuel'in bölgede izlediği siyaset sayesinde Antakya Prinkepsliği Nureddin Mahmud'un saldırılarından korunmuştur. Nureddin, Bizans İmparatoru Manuel'in bölgeye müdahil olmaması için Antakya'ya kesin bir saldırıdan çekinmiştir. Bizans İmparatorluğu'nun bölgedeki kudreti Haçlılara olumlu yönde etki ederek Müslümanların saldırılarına karşı güçlü bir müttefike sahip olmalarını sağlamıştır.

²⁰ İbn Kalânîsî, **a.g.e.**, s. 213; Urfalı Mateos **a.g.e.**, s. 325; Ayan, s. 183; Kinnamos **a.g.e.**, s. 138

²¹ Kinnamos, **a.g.e.**, s. 139; Khoniates, **a.g.e.**, s. 75; Urfalı Mateos, **a.g.e.**, s. 325-326 Süryani Mikhael, **Süryanî Patrik Mikhael Vekayinamesi**, II, çev. Hrant D. Andreasyan, TTK Kütüphanesi, 184; Abû'l-Farac, **a.g.e.**, II, s.398; Ayan, **agt**, s. 183-184; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-Nihâye**, XII, çev. Mehmet Keskin, **Büyük İslâm Tarihi**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2000, s. 437; Yapılan anlaşma için ayrıca bkzn. Çağatay Gençtürk, Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan ile Halep Atabeyi Nureddin Mahmud Arasındaki Münasebetler, **Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 1/1, (2019), 50-51.

KAYNAKÇA

ABÛ'L-FARAC, Gregory, **Abû'l-Farac Tarihi**, I-II, (çev. Ömer Rıza Doğrul), TTK Yayınları, Ankara 1987.

ANNA KOMNENA, **Alexiad**, (çev. Bilge Umar), İnkılâp Kıtabevi, İstanbul 1996.

BAŞKUMANDAN SİMBAT, **Başkumandan Simbat Vekayinamesi (951-1334)**, (çev. Hrant D. Andreasyan), TTK Kütüphanesi (Basılmamış Tercüme).

el-Azimî, **Tarih**, (yay. Ali Sevim), **Azîmî Tarihi Selçuklular Dönemiyle ilgili Bölümler(h.430-538=1038/1039-1143/1144)**, TTK Yayınları, Ankara 2006.

FULCHERÛS CARNOTENSÛS, **Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi**, (çev. İlcan Bihter Barlas), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.

Gesta Froncorum et Aliourum Hierosolymitanorum, (çev. Ergin Ayan), **Anonim Haçlı Tarihi**, Selenge Yayınları, İstanbul 2013.

IOANNES KÛNNAMOS, **Historia (1118-1176)**, (yay. haz. Işın Demirkent), TTK Yayınları, Ankara 2001.

İBN KALÂNÎSÎ, **Şam Tarihine Zeyl -I. Ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-**, (çev. Onur Özatağ), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2015.

İBN KESÎR, **el-Bidâye ve'n-Nihâye**, XII, (çev. Mehmet Keskin), **Büyük İslâm Tarihi**, İstanbul 2000.

İBNÛ'L-ESÎR, **el-Kâmil fî-t-târîh**, X-XI, (çev. Abdülkerim Özaydın), Bahar Yayıncılık, İstanbul 1987.

KEMÂLÜDDÎN İBNÛ'L-ADÎM, **Zübdetü'l-Haleb Min Târîhi Haleb'de Selçuklar**, (yay. haz. Ali Sevim), TTK Yayınları, Ankara 2014.

NİKETAS KHONİATES, **Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)**, (çev. Fikret Işıltan), TTK Yayınları, Ankara 1995.

SÛRYANÎ Mikhael, **Süryanî Patrik Mikhael Vekayinamesi**, II, (çev. Hrant D. Andreasyan), TTK Kütüphanesi.

URFALI MATEOS, **Urfalı Mateos Vekayi-namesî, (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)**, (çev. Hrant D. Andreasyan), TTK Yayınları, Ankara 2000.

ÛSÂME İBN MUNKİZ, **Kitâtü'l-İtibâr**, çev. Selahattin Hacıoğlu, **İbn Munkız Haçlılara Karşı**, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, İstanbul 2006.

VAHRAM, **Vahram's Chronicle of The Armenian Kingdom in Cilicia, During The Time of Crusades**, (trans. Charles Fried Neumann), J.L. COX, London 1831.

Araştırma Eserler

ALTAN, Ebru, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", **Belleten**, LXVI/ 245 (2002), s. 87-94.

E. GREGORY, Timothy, **Bizans Tarihi**, (çev. Esra Ermert), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016.

ERSAN, Mehmet, **Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler**, TTK Yayınları, Ankara 2007,

GENÇTÜRK, Çağatay, Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan ile Halep Atabeyi Nureddin Mahmud Arasındaki Münasebetler, **Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 1/1, (2019), 47-54.

HİNZ, Walter, “İslâm'da Ölçü Sistemleri”, (çev. Acar Sevim), **Türklük Araştırmaları Dergisi**, say. 5, (1990), s. 1-88.

KARATAY, Osman, “Macarlar”, **Doğu Avrupa Türk Tarihi**, (ed. Osman Karatay-Serkan Acar), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2016,

KURAT, Akdes Nimet, **Peçenek Tarihi**, Devlet Basımevi, İstanbul 1937.

NORWICH, John Julius, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, (çev. Hamide Koyukan), Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2013,

OSTROGORSKY, Georg, **Bizans Devleti Tarihi**, (çev. Fikret Işıltan), TTK Yayınları Ankara 2015

RUNCİMAN, Steven, **Haçlı Seferleri Tarihi**, II, (çev. Fikret Işıltan), TTK Yayınları, Ankara 2008.

USTA, Aydın **Haçlı Hikâyeleri**, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2017,

USTA, Aydın, **Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri**, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2016.

USTA, Aydın, **Sorularla Bizans İmparatorluğu**, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2016.

UYDU YÜCEL, Mualla, “Kumanlar (Kıpçaklar)”, **Doğu Avrupa Türk Tarihi**, (ed. Osman Karatay-Serkan Acar), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2016,

UYDU YÜCEL, Mualla, “Peçenekler”, **Doğu Avrupa Türk Tarihi**, (ed. Osman Karatay-Serkan Acar), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2016, s. 449-527

WILLIAM BARRON, Stevenson, **The Crusaders In The East**, Slim Press, Beyrut 1968.

Tezler

AYAN, Ergin, **Willermus Tyrensis' Historia Rerum in Patribus Tranmarinis Gestarum (Denizaşırı Bölgelere Yapılan Seferlerin Tarihi) Adlı Eserinin XVI. XVII. Ve XVIII. Kitaplarının Çevirisi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), 1994.

GENÇTÜRK, Çağatay, **Zengîlerin Halep Hâkimiyeti**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2018.